

Co to jest opieka zastępcza?

„Rodzinna opieka zastępcza jest formą pomocy dzieciom i ich rodzicom, którzy przez pewien czas muszą żyć oddzielnie od siebie z powodu zaniedbania lub innych szczególnych okoliczności wymagających opieki poza domem”¹, przy zachowaniu więzów prawnych i zwykle także emocjonalnych. Znaczenie rodzinnej opieki zastępczej polega na zaspokajaniu indywidualnych potrzeb dzieci oraz ich rodzin przy pomocy siły ogniska domowego oraz poprzez wsparcie pochodzące od tej rodziny, jak również od społeczności lokalnej.

„Celem rodzinnej opieki zastępczej jest zapewnienie ochrony, opieki i warunków do zaspokajania potrzeb dziecka przez czas potrzebny do zapewnienia takich usług rodzinie naturalnej, aby rozwiązane zostały problemy, które doprowadziły do separacji członków rodziny lub aby przez adopcję lub usamodzielnienie doprowadziły do trwałych i pozytywnych rozwiązań w życiu dziecka, wspieranych przez związki dające poczucie bezpieczeństwa i trwające przez całe życie.”²

Co to jest adopcja?

Adopcja polega na przeniesieniu na dziecko i rodziców wszystkich tych praw, które mieliby względem siebie, gdyby to dziecko było biologicznym dzieckiem danych rodziców.

Wartość adopcji polega na tym, iż spełnia ona podstawowe potrzeby każdego dziecka: status prawny, status społeczny oraz więź wywodzącą się z faktu posiadania własnej rodziny, w której się dorasta.

Celem adopcji jest zapewnienie dziecku rodziny, która zamierza utrzymać z nim więź przez całe życie.

Jakie dzieci najczęściej potrzebują rodzin zastępczych i adopcyjnych?

Grupy dzieci, które najczęściej potrzebują rodzin zastępczych i adopcyjnych są podobne:

- dzieci z placówek opiekuńczo-wychowawczych (domów dziecka, pogotowi opiekuńczych itp.),
- dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo, niezaradnych, nie potrafiących efektywnie funkcjonować w społeczeństwie,
- dzieci z rodzin nadużywających alkoholu lub narkotyków,
- dzieci, których rodzice są chorzy psychicznie lub weszli w konflikt z prawem,
- sieroty naturalne.

Specjalnie przygotowanych rodzin zastępczych potrzebują także nastolatki oraz nastoletnie matki i ich dzieci.

¹ T. Polkowski, Standardy usług profilaktyczno-opiekuńczych, str. 44, Towarzystwo „Nasz Dom” 1999

² Tamże

Czy wszystkie dzieci potrzebujące rodzin zastępczych i adopcyjnych mają problemy?

Większość z nich ma problemy, przynajmniej do pewnego stopnia. Są często załężnione i zagubione, co wynika z faktu rozdzielenia ich od rodziców. Niektóre są nerwowe. Niektóre są smutne. Innym wydaje się, że ponoszą karę. Nawet niemowlęta mogą zachowywać się na początku nerwowo i niespokojnie.

Większość dzieci potrzebuje rodziców zastępczych lub adopcyjnych dlatego, że coś im zrobiono, a nie dlatego, że one coś zrobiły. Nie są to „złe” dzieci. Pochodzą ze złych warunków, a nie ze złych rodzin.

Z biegiem czasu uczucia smutku i wściekłości stopniowo słabną wraz z lepszym poznaniem nowej rodziny przez dziecko i jego rosnącym w stosunku do niej zaufaniem.

Rodzice zastępczy mogą być dumni, gdy uda im się pomóc nastolatkowi w nadrobieniu szkolnych zaległości lub nauczyć go, jak powinien troszczyć się o siebie. Opiekunowie zastępczy mają też satysfakcję, gdy uda im się pomóc dzieciom powrócić do ich własnych rodziców lub krewnych lub gdy pomogą w adopcji dziecka, czy gdy pomogą młodemu człowiekowi rozpocząć samodzielne dorosłe życie.

Czy są różne rodzaje rodzin zastępczych?

Zgodnie z Ustawą pomocy społecznej istnieją trzy podstawowe rodzaje rodzin zastępczych:

1. spokrewnione z dzieckiem,
2. niespokrewnione z dzieckiem,
3. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem

W trzecim przypadku rozróżnia się:

- rodziny wielodzietne, gdzie w tym samym czasie umieszcza się nie mniej niż troje i nie więcej niż sześcioro dzieci, przy czym liczba dzieci może być większa w przypadku konieczności umieszczenia w rodzinie licznego rodzeństwa.
- rodziny specjalistyczne, dla dzieci niedostosowanych społecznie lub z różnymi dysfunkcjami, a także problemami zdrowotnymi wymagającymi szczególnej opieki i pielęgnacji. W tym samym czasie może się w niej wychowywać nie więcej niż troje dzieci.
- zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego, gdzie przyjmowane są dzieci czasowo, do czasu unormowania ich sytuacji życiowej (powrotu do domu lub umieszczenia w rodzinie zastępczej). W tym samym czasie w pogotowiu może przebywać nie więcej niż trójka dzieci i nie dłużej niż na 12 miesięcy. Pobyt ten może być przedłużony w szczególnych przypadkach o kolejne trzy miesiące.

Jeśli zostaniecie Państwo tego rodzaju rodziną zastępczą, musicie być przygotowani na to, że telefon może zadzwonić o każdej porze dnia i nocy oraz że będziecie zobowiązani do przyjęcia dziecka w wieku do 10 lat bezzwłocznie.

Jakie trzeba mieć kwalifikacje, aby zostać rodzicem zastępczym lub adopcyjnym?

Rodzice zastępczy i adopcyjni mogą być osobami zamężnymi/żonatymi lub stanu wolnego. Mogą mieć już swoje dzieci, ale nie muszą. Poszukujemy osób, małżeństw i rodzin, które mogą zapewnić dziecku ochronę i opiekę. Zarówno rodzice zastępczy, jak i adopcyjni muszą posiadać niezbędną wiedzę dotyczącą wzrostu i rozwoju dziecka oraz wpływu molestowania czy zaniedbania na ten wzrost i rozwój.

Do formalnych wymogów, które spełniać powinni przyszli opiekunowie zastępczy należy:

- dawanie rękojmi należytego wykonywania zadań rodziny zastępczej,
- obywatelstwo polskie, stałe miejsce zamieszkania na terenie Polski i możliwość korzystania z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
- kandydaci nigdy nie zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej (władza ta nie była również ograniczona ani zawieszona),
- wywiązywanie się z obowiązku łożenia na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, o ile taki obowiązek z mocy prawa lub orzeczenia sądu ciąży na kandydatach,
- nie są chorzy na chorobę, która uniemożliwiłaby im właściwą opiekę nad dzieckiem (potrzebne jest zaświadczenie lekarskie),
- mają odpowiednie warunki mieszkaniowe oraz stałe źródło dochodu,
- uzyskały pozytywną opinię ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.

Tak rodzice zastępczy, jak i adopcyjni muszą uszanować fakt, że dzieci u nich umieszczone będą związane uczuciowo ze swoimi biologicznymi rodzicami. Im starsze dziecko, tym więcej wspomnień i tym silniejsza więź.

Rodzice zastępczy muszą pomagać dzieciom w utrzymywaniu kontaktów z ich biologicznymi rodzinami, nie tylko z tego powodu, iż dzieci mogą wrócić do swoich domów, ale także dlatego, że takie kontakty są istotne dla ich poczucia własnej wartości i tożsamości. Ważne są więc wzajemne odwiedziny. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie będzie służyło Państwu pomocą w utrzymywaniu tych kontaktów. Czasami między rodzicami zastępczymi a biologicznymi powstaje dobry kontakt – wtedy biologiczni rodzice mogą odwiedzać dzieci w domu rodziców zastępczych. W innych przypadkach rodzice zastępczy umożliwiają innego rodzaju kontakty zaplanowane przez zespół.

Kto i jak finansuje rodziny zastępcze?

Prowadzenie pogotowia rodzinnego wymaga specjalistycznych umiejętności i środków, w związku z czym rodzina taka otrzymuje wynagrodzenie z tytułu pozostawania w gotowości przyjęcia dziecka lub z tytułu świadczonej opieki i wychowania.

Zawodowa niespokrewniona z dzieckiem z dzieckiem wielodzietna lub specjalistyczna rodzina zastępcza również otrzymuje wynagrodzenie z tytułu świadczonej opieki i wychowania.

Warunkiem uzyskania takiego wynagrodzenia jest podpisanie umowy przez jednego z opiekunów zastępczych ze starostą powiatu.

Natomiast wszystkie wymienione rodziny zastępcze niezależnie od jej charakteru, otrzymują pomoc pieniężną na częściowe pokrycie kosztów utrzymania każdego z dzieci umieszczonego w ich domach. Jej wysokość jest uzależniona od wieku, stopnia rozwoju, stanu zdrowia, stopnia niedostosowania społecznego oraz dochodu dziecka.

Szczegółowych informacji na temat wszystkich świadczeń przysługujących rodzinom zastępczym udziela pracownicy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (tel. 381-81-05).

Dlaczego potrzebne jest specjalne szkolenie?

Opieka zastępcza czy adopcja to nie to samo, co bycie rodzicem dla własnego dziecka. Z biegiem czasu może zaistnieć potrzeba rozmowy z dzieckiem na temat jego biologicznej rodziny lub potrzeba udzielenia dziecku pomocy, gdy nie może ono uporać się z własnymi uczuciami związanymi z tym, że znajduje się w rodzinie zastępczej lub jest adoptowane. Nasze szkolenie pomaga Państwu pomagać Waszym dzieciom. Niektóre osoby myślą, że dzieci, które miały przykre doświadczenia, będą czuły wdzięczność za możliwość przebywania z inną rodziną. A mimo wszystko większość dzieci łączy z ich naturalnymi rodzinami silne uczucia. Nawet jeśli dzieci były molestowane, to pewnie zdarzały się w ich rodzinach i lepsze czasy. Jednym z największych wyzwań opieki zastępczej i adopcji jest powstrzymanie się od dania dziecku odczuć, że muszą „wybrać” jedną z rodzin i że jedna rodzina jest „lepsza” od drugiej. Potrzeba cierpliwości, umiejętności i szkolenia, aby dzieci zrozumiały, że rodzina biologiczna i rodzina zastępcza to dwie różne sprawy, podobnie jak rodzina biologiczna i adopcyjna. Dziecko może być związane uczuciowo z nimi obiema.

ETAPY STAWANIA SIĘ OPIEKUNEM ZASTĘPCZYM LUB ADOPCYJNYM

1. Telefoniczna rozmowa informacyjna i pakiet PRIDE.
2. Domowe spotkanie konsultacyjne w gronie rodzinnym.
3. Szkolenie – 10-11 sesji.
4. Podjęcie świadomej decyzji.

Istnieje kilka podstawowych zasad wydawania zaświadczenia, którym musi sprostać każdy kandydat na opiekuna zastępczego lub rodzica adopcyjnego. Rodziny, które nie sprostają tym zasadom nie mogą otrzymać zaświadczenia.

W czasie pierwszej wizyty w miejscu Państwa zamieszkania trener PRIDE będzie potrzebował Państwa pomocy, aby stwierdzić, czy spełnacie Państwo te zasady.

PODSTAWOWE ZASADY WYDAWANIA ZAŚWIADCZEŃ

- 1. Miejsce Państwa zamieszkania (bez względu na to czy jest dom jednorodzinny czy mieszkanie w bloku itp.) musi być bezpieczne, a więc nie stwarzać zagrożeń budowlanych i zdrowotnych oraz posiadać odpowiednią przestrzeń dla dziecka.**

Aby otrzymać zaświadczenie opiekuna zastępczego nie musicie Państwo mieszkać w drogim, dużym domu. Dziecko, które zostanie u Państwa umieszczone nie musi mieć oddzielnego pokoju, ale warunki sypialne muszą spełniać podstawowe wymogi zachowania higieny i intymności.

Jedynym sposobem, w jaki możemy stwierdzić, że miejsce Państwa zamieszkania spełnia podstawowe wymogi jest je zobaczyć. Prosimy, abyście oprowadzali nas Państwo po całym domu już podczas pierwszego spotkania. Rozumiemy, że może to być dla Państwa krępujące, ale chcemy, aby w sprawowaniu ochrony nad dzieckiem byli Państwo naszym partnerem.

- 2. Stan cywilny.**

Opiekunem zastępczym może być osoba pozostająca w stanie małżeńskim lub wolnym.

- 3. Rodzina musi posiadać dochód wystarczający na zaspokojenie swoich potrzeb.**

Powiat udziela comiesięcznej pomocy finansowej, potrzebnej do zaspokajania potrzeb dzieci znajdujących się w rodzinie zastępczej. Nie trzeba być bogatym, aby zostać opiekunem zastępczym lub rodzicem adopcyjnym. Wiele rodzin zastępczych i adopcyjnych posiada skromne dochody, które im wystarczają. Muszą to być jednak dochody pozwalające na zaspokojenie podstawowych potrzeb dziecka.

Są jeszcze inne powody, dla których będziemy musieli porozmawiać z Państwem o Państwa sytuacji finansowej. Kłopoty finansowe bywają przyczyną problemów rodzinnych, które mogą mieć wpływ na wzajemne relacje pomiędzy członkami rodziny. Kiedy brakuje pieniędzy nie jest również trudno o brak cierpliwości. Trudności finansowe powodują stres,

który może mieć wpływ na każdą z osób zamieszkujących w rodzinie, także na dzieci. Ważne jest dla nas również to, jak postępujecie Państwo ze swoimi pieniędzmi. W niektórych rodzinach „wiążanie końca z końcem” przynosi pozytywne efekty. Pomysłowość, twórcze myślenie i wspólny wysiłek w zarządzaniu rodzinnymi finansami mogą być źródłem siły rodziny.

Będziemy wdzięczni za Państwa gotowość udzielania nam informacji, a jednocześnie pragniemy zapewnić, że będą one traktowane jako poufne.

4. Badanie środowiskowe.

Prosimy Państwa, abyście ujawnili nam informacje dotyczące bardzo prywatnej strefy życia. Rozumiemy, że takie rozmowy mogą Państwa krępować lub denerwować. Prosimy jednak o udzielenie nam wszystkich potrzebnych informacji. Informujemy, że wszystko, co Państwo powiecie będzie traktowane jako informacja poufna. Musimy wspólnie pracować, aby osiągnąć wspólne cele. Szczera i otwarta rozmowa między potencjalnymi rodzicami zastępczymi a specjalistą do spraw rodzin zastępczych stanowi początek wspólnej pracy jako zespołu, która ma przynieść korzyści dzieciom. Dziękujemy za zrozumienie i współpracę.

Nasza dbałość o uczciwą i otwartą komunikację oznacza naszą odpowiedzialność za poinformowanie Państwa o sytuacji, gdy w Państwa rodzinie istniałyby okoliczności uniemożliwiające Państwu sprawowanie opieki zastępczej.

Szkolenie PRIDE to ok. 36 godzin (10-11 sesji po 3,5 godziny każda) plus konsultacje. Zostanie ono przeprowadzone w siedzibie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. Zajęcia poprowadzi dwóch wykwalifikowanych trenerów PRIDE.

Zdajemy sobie sprawę, że 36 godzin to duża ilość Państwa czasu, ale zostanie opiekunem zastępczym czy rodzicem adopcyjnym, co Państwo rozważacie, wymaga takiego właśnie poświęcenia.

Szkolenie PRIDE dostarczy Państwu wszelkiej informacji, której Państwo potrzebujecie, aby podjąć świadomą decyzję o tym, czy opieka zastępcza lub adopcja jest najlepszym wyborem ZANIM dziecko zostanie umieszczone u Państwa. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie także ma swój udział w podjęciu tej decyzji.

Rodzice zastępczy i adopcyjni powinni posiadać wiedzę w pięciu podstawowych dziedzinach, które nazywamy **kategoriami kompetencyjnymi**:

- 1. Ochrona i opieka.*
- 2. Zaspokajanie potrzeb rozwojowych i kompensowanie opóźnień.*
- 3. Wspieranie więzi z rodziną naturalną.*
- 4. Zapewnienie trwałych bezpiecznych związków na całe życie.*
- 5. Praca zespołowa.*

Wymienione wyżej kompetencje - to wiedza i umiejętności, jakie powinni posiadać ludzie, którzy chcą zaopiekować się cudzymi dziećmi.

Ochrona i opieka

Dzieci, które umieszcza się w rodzinach zastępczych lub adopcyjnych potrzebują życia w bezpiecznym miejscu, w którym nie spotka ich żadna krzywda, które jest przyjazne i w którym są rodzice okazujący swoją troskę. Niektóre dzieci, które nie zaznały bezpieczeństwa lub o które się nie troszczono, mogą początkowo nie akceptować lub nie rozumieć czynionych przez Państwa w tym kierunku wysiłków. Inne z kolei mają głód bycia w centrum zainteresowania. Program PRIDE pomoże Państwu zrozumieć uczucia i reakcje dziecka powstające w wyniku oddzielenia go od rodziny i pomoże Państwu radzić sobie z nimi.

Zaspokajanie potrzeb rozwojowych i kompensowanie opóźnień

W przypadku większości ludzi dorastanie jest naturalnym i przewidywalnym procesem. Wiele dzieci, które potrzebują opieki zastępczej lub adopcji nie miało jednak możliwości ani nie otrzymywało zachęty, aby dorastać ucząc się robić różne rzeczy we właściwym momencie w trakcie swojego rozwoju. W pewnych dziedzinach mogą pozostawać „w tyle”, w innych mogą wybiegać „naprzód” w porównaniu z rówieśnikami, których potrzeby rozwojowe były zaspokajane.

PRIDE pomaga potencjalnym opiekunom zastępczym i rodzicom adopcyjnym zrozumieć przyczyny tych opóźnień w rozwoju, a także uczy radzenia sobie z nimi.

Wspieranie więzi z rodziną naturalną

Więź z rodziną oznacza więź z rodzeństwem i innymi krewnymi, a także z rodzicami. Dzieci nie stają na progu rodzin zastępczych lub adopcyjnych bez bagażu osobistych doświadczeń. Nawet niemowlęta, których rodzice nigdy nie wzięli na ręce mają swoje prenatalne czy związane z porodem i pobytem w szpitalu doświadczenia. Różne są doświadczenia, wspomnienia czy więzi, które dzieci przynoszą ze sobą, ale nie oznacza to, że może ich nie być. PRIDE przygotowuje Państwa do zrozumienia istotności doświadczeń dziecka, a także do radzenia sobie z nimi.

Zapewnienie trwałych bezpiecznych związków na całe życie

Dzieci mają prawo do stałych więzi rodzinnych, które trwają całe życie. PRIDE wyjaśnia różnicę ról rodziców naturalnych, zastępczych i adopcyjnych, gdy idzie o stworzenie dziecku trwałej rodziny.

Praca zespołowa

Bez względu na to, z jakich warunków pochodzi dziecko, jakie są jego potrzeby i doświadczenia wiele osób musi współpracować dla dobra dziecka. Wiele jest rodzin i dzieci, które mają kłopoty i potrzebują pomocy. Praca, którą należy wykonać to za dużo dla każdej ze stron, gdyby miała działać w pojedynkę.

Wzajemna ocena i podejmowanie świadomej decyzji

Po ukończeniu szkolenia mogą zostać podjęte następujące decyzje:

1. I Państwo, i my jesteśmy zgodni co do tego, że rodzinna opieka zastępcza lub adopcja jest dla Państwa właściwym wyborem.
2. Tak Państwo, jak i my jesteśmy zgodni co do tego, że rodzinna opieka zastępcza lub adopcja nie jest dla Państwa właściwym wyborem.
3. Państwo postanawiacie że rodzinna opieka zastępcza lub adopcja nie jest dla Państwa właściwym wyborem.
4. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie postanawia, że rodzinna opieka zastępcza lub adopcja nie jest dla Państwa właściwym wyborem.

W ostatnim przypadku będą Państwo informowani o wszelkich zastrzeżeniach co do Państwa zdolności do otrzymania zaświadczenia w trakcie ich powstawania. Ostateczna odpowiedzialność za podjęcie decyzji o wydaniu rodzinie zaświadczenia spoczywa bowiem na Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Mamy nadzieję, że odniesiecie się Państwo do tego z pełnym zrozumieniem.